

Karjalan Kielen Seuru lähiaijan ohjelmass

Karjalan kielen stuatusan parandamine halličuksen ohjelmah

Suomen uvven halličuksen ohjelmah sovitellah merkičendy, kudai koskehes halličuksen puoles annettavua tiijonanduo karjalan kielen stuatusas; kielen elvytyksen talovehellistu tuge, sego kodirandualovehen perustamistu Pohjas-Karjalah.

1 KIELENOASTUKSEN JÄRJESTÄMINE

ELVYTYSTOIMENPIVOT Ruavon lähtökohtat vuvvvennu 2011 ollah aiga hyvät. Niidy, kuduat käytetäh karjalua joga päiviä, on läs viizituhattu da läs 25 000 ellendäy dai maltau kielyd kudakui. Täh joukkoh suomenkarjalazien ližäkse, kuuluu kogo aijan kazvaju ven'ankarjalazien immigrantoin joukko. Tazavallan presidentan annettu aktu 27.11.2009 silminnägeväh selgiendäy karjalankielizien tilandehtu. Karjalankielizet ollah nygöi oza tämän muan virallistu kanzallistu kielivähembistyö. Karjalazil on sežo luja tahto elävyttiä omua kielydy, mi on kaiken perusteh. Tämän suuren projektan piälimäzenny toimehpanijannu on Karjalan Kielen Seuru. Se pidäy yhtehisty ruaduo rajada vienankarjalazien yhtistyskisen, pravoslavnoin kirikön, fondoin da lahjotusta andajien, yliopistoloin dai virguniekoin kel.

TÄRGIEL SIJAL projektas on kielen opastamizen järjestämine da sen kehittämine uvvenaigazien metoudoin mugah kaikil tazoloil – kielipezispäi yliopistopastuksessah. Kielipezii roiheh ližiä da školaopastus algavuu Pohjas-Karjalas da Helsinkis kahten vuvven aigah. Piämiäry lähivuozinnu on vähimäkseh yhten istin karjalankielizen školan pe-

2 KIELEN KÄYTÖN LIŽIÄMINE

rustamine. Ližäkse huavatah perustua rajan yliči toimii karjalankieline škola. Mennyt sygyzyn on pandu alguh karjalankielizien pezämaterjualoin da -kniigoin dai opastuskniigoin ilmah piäständy škola-, kodi- da distansiiopastukseh niškoi. Ruavahien opastundah nähte on otettu käyttöh uuzi aiguzien kielikyly-metoudu. KKS yhtyy myös Päivännouzu-Suomen/Jovensuun yliopiston karjalan kielen da kul'ttuurin opastuksen kehitändäh. Jovensuun opastumiskeskukse on tarkoitus algua tänä vuon tekstan-, paginankiändäjien, giidoin da kielipezäohjuajien opastandu. Vuvvennu 2012 on aigomus algua kursiloin järjestämine päivykoin da peruskolan opastajilegi.

TOINE TÄRGEI ruado on kielenkäytön ližiämine perehih da

3 KARJALAN KIELEN TOIMISTO & KIELENHUOLDO

karjalazih joukkoloih, pravoslavnoih kirikköh da meedieh.

Perehile da muile karjalaisjoukkoloile luajitah erilline tiijoituskampuanii, kudaman tarkoituksennu on luadie karjal tunnetukse nygyaigazekse käyttökielekse. Sil voi sanella, kui paistes mugai kirjuttajes, midätah nygyaijan dieloloi.

Karjalastu identitiettua lujoitetah da kielen käyttö leventetäh myös karjalankielizet uvvistukset meedies. YLE:n karjalankielizen ohjelmu toimindan algamistu vuottajes KKS panou alguh keviän 2011 aigah oman lehten. Sidä jullatah verkolehtennygi. Internettah perustetah ližiä karjalankielizii internetryhmii.

TÄMÄN VUVVEN allus lähtijes KKS:n Jovensuun opastumiskeskukse Karjalan kielen toimisto taričou tekstan- da pa-

4 KARJALAZIEN KODIRANDUALOVEHEN PERUSTAMINE

ginankiändöpalveluloi. Opastus- da kul'ttuuruministerstvale on luadittu ezitykset kielikommisssien da kielitutkindokommisssien perustamizes da liittämizes toimiston yhtevyöh. Kielenhuoldoazieloi hoidau ezityksen todevumisessah KKS:n oma kieliruadojoukko.

SEURU ON LUADINUH piätöksenluadijoile ezityksen oman Karjalazien kodirandualovehen perustamizes Pohjas-Karjalah. Kodirandualovehel, kudamah suurien keskuksien karjalaisjoukotgi verkostutah, suundavutah lujah kielen ja kul'ttuurin elävyttämizeh da enne kaikkie kehittämizeh.

Yhtehine toimindu ven'ankarjalazien kel on kodirandualovehen kehittämizes enzissial. Kogo Päivännouzu-Suomi voibi nenga piästä uudeh nousuh.

Histouries läbi net alovehet, kudamil monet kanzat da kul'ttuurat ollah maltettu toimie yhtes, on piästy hyvih tuloksih. Nygöi ellendetähgi jongoi parembi, ku diverzitettu on kiistämättömän tärkei azii, migäli ajattelemmo sego meijän planietan luonnon da kul'ttuurin, sego rahvaskunnan eloh jämisty. Kul'ttuuroin monimuodozuon eistämizes da ennakkoluulottomas yhteisruavos karjalazet tahtotah olla aktiivizet nygöi da tuliel.

PERTTI LAMPI

TÄS NOUMERAS:

Uvven karjalankielizen meedien aigu!

Jeuropan Nevvoston raportu & karjalan kielen opastuksen järjestämine

ELDIA-projektan nägökandu karjalan kielen stuatussah

Histourielline piätös: valličusohjavot karjalakse

Nägökulmu: Oigevuot da vellallizuot

Karjalan kielen eissyndä

Olgummo sit karjalazii

Rahvahan sana da muidu žurnualoi

Marjusanaristakko

JUULI KÄHÄRIN FOTOKUVAI MUAMO MARIA

KKS ilmoittau uvven kirjutuskilvan

Karjalan Kielen Seuru ilmoittau nelländen kirjutuskilvan. Sen teemakse on sanottu **“Mečcy: kalastus, mečästys, marjah da sieneh käyndy i m.i.”** Kirjutakkua midä mieleh on jännnyh mečäs olles. Kilvan luadijat uskotah, ku kilbuniekat ruvetah kirjuttamah nygyaiguagi. Kirjutukset voibi kirjuttua **kaikil karjalan kielen murdehil:** livvikse, vienankarjalakse, tverinkarjalakse dai lyydikse.

Kilbu pietäh **1.02–31.05.2011** aigah. Parahien kirjutuksien kirjuttajat suahah Karjalan Kielen Seuras hyvät palkindot. Prouzukirjutukses 1. palkindo on 200 euroo, toine – 150 euroo, kolmas – 100 euroo. Paras runoloin kirjuttai suau seuras 100 euroo, toine tämänmoine palkindo on – 70 euroo, kolmas – 50 euroo.

Työndäkkiä kirjutukset adresile:

Karjalan Kielen Seura ry, c/o Pertti Lampi, Laakavuorentie, 14 B 43, 00970 Helsinki, Suomi
libo sähköpoštale: **peter.pond@netsonic.fi**

Ven'an puolel eläjät voijah työndiä kirjutuksii **“Oman Muan” toimitukseh**, pangua vai merki: **“Kirjutuskilbah”**. Mustakkua kirjuttua oma nimi da kus da konzu oletto roinnuohes. Kai kirjutukset Karjalan Kielen Seuru kaččou panna uudeh kirjah. Iellizien kirjutuskilvoin jälles on piästetty ilmah jo kolme kirjua: **“Pruazniekat”, “Ruado” da “Kukastu kummua”**.

TULIJOI TAPAHTUMII:

Oraskuus KKS:n verko-lehti internettah da seuran verkkosivut uvvistutah

Karjal Žurnualu nr 2 piäzöy ilmah kezäkuus

Nygöi algau uvven karjalankielizen meedien aigu

Karjalan Kielen Seuru on jullannuh tänäpäi KARJAL-ŽURNUALAN näytehnoumeran. Karjalan kielel on piässyh ilmah lehtii aijembahgi. Aijas on vai kiännyttävvy järil-lehpäi mennyöle vuozisuale – enne enzimästy muailmansodua, da aktiivizet julgavusvuvvet kestettih toizen muailmansovan loppupuoleh suate. Niilöis tapahtumis voitto lugie tämän lehten noumeras. Uvves lehtes ei ole kyzymys perindehellizes julgavos vaiku nygyaigazes žurnualas da verkolehtes. Lehten bumuaguversien lizäkse alletah terväh jullata keskevymättäh päivitettäviä verkolehtiegi, kudamas on sežo iänittehii da videoloi (Karjalaine You Tube). Lehten tarkoitus on olla alallizes vuorovaikutukses lugijoinke. Toivommo, ku työ lugijat reagiiruičetto aktiivizesti da rubiemmo pidämäh yhtehisty ruaduo.

Luajimmo lehtie kui suomenkarjalazile, mugai Ven'al da muis mualois eläjile karjalazile da nimenomah niilöile, ket tahtotah panna omat väit meijän kielen da kul'ttuuran kehittämizekse. Meil on rikas kul'ttuuru perustannu, da myö kačommo nygöi sit edehpäi.

Kučummo kaikkii pozitiivizes henges toimijoi karjalazii da meijän kul'ttuuran ystävii yhtymäh yhtehizen lehten luajindah. Myö tarvičemmo kirjuttajii, korrespondentoi, iänikirjazien da videoloin luadijoi da nimenomah kuvataidoilijoi. A ken tunnustau, ku ei malta karjalua, toimitus kaččou kielen da kiändäy tarbehen mugah. Kynnys on madal.

Ei pie ebäröijä, oletto tervehtulluot mugah. Tämä lehti on juuri teih niškoi.

Kuopios 20. sulakuudu 2011

Arhijepiskoppu LEO

Miinalan kylä Salmis. Taidoilii Viktor Svaetichin, (1877-1942) roinnuh Salmis, opastui piirustustu da mualavustu Viipuris da Helsingis. Viktor Svaetichin tallendi omih mualavuksih da resunkoih leviesti Karjalan rakenduksii da linnumaizemii 1800-luvun lopus 1940-luguh suate. (Kuva kniigas: VIKTOR SVAETICHIN - Karjalan kuvaaja; Lahden kaupunginmuseo 2009)

opastajat.net
opastajat.karelia.ru
Igä elä, igä opastu!
Karjalan kiieldy nänniniekas starikkassah

Opastu	Luve	Karjalazet	Forumu
<p>abč</p> <p>Mene algusivule Livvin algukursu Verkokielioppi Riputandupačas</p>	<p></p> <p>Mene algusivule</p>	<p></p> <p>Skolat, kylät, karjalazet Mene algusivule</p>	<p></p> <p>Karjalankieline paginforumu Mene forumale</p>

Karjalan kielen eissyndä täh päiväh saite

Enzimäzet tuoheh kirjutet karjalankielizet tekstat ollah karjalan kielel jo 12. vuozisuale. Dai Veñan da Ruotšin sobimukses 1323 da 1500-luvun verokniigois on käytetty karjalan kieldä. Karjalan kieli ongi tiedon'ikkoin mugah vanhemi kui suomen kieli.

Ennen voinua (1939) karjalan kieltä paistih Raja-Karjalas, Suojärvel, Salmis, Suistamol, Impilahes, Korpiselläs da Soanlahes. Erähis Ilomantšin, Kuhmon da Suomussalmen rajakylis dai maltettih paissa karjalaksi. Pagizijua oli 33-34000 hengie. Karjalan kielen piämurdehie ollah aunus, varzinkarjala, da lyydi.

Voinan jälgeh karjalankielini muanruadajarahvas suadih uuvet eländäkohat Pohjois-Karjalas, Pohjois-Savos da Kainuus. Dai suurimbih linnoih muutti ruadien peräh äijäl karjalankielizie.

1950- da 1960-luvul karjalankielizie kirjuteksie nägyi harvah. Nuori Karjala da Karjala aviezois oli m.s murrepaginoi da runoloi. Kirjuttajis vois mainita erikseh Ruotšin Pešan (Pekka Ruotsi), Šuutka-Griišan (Peul Tulehmo) da Murumaijon suvaitšijan (Kosti Pamilo). Karjalan kielizien pajoloin ezittäjie on olluh kaikkispruaznikois. On löydyn yksinäh pajattajie da murrekuoroloi.

Pruaznikois kunnostaudui kuaskan pagizijana Oļeksins Saña (Aleksanteri Poresvuo). Häi dai kirjutti. Mieleh on jännyh dai protopappi Vaša (Vilho) Hokkizen runomital ezitetyt da kirjutetut tekstat. Bomban taloin myöda zavodittih enzimäzet karjalan kielen kurssat 1970-luvun lopul ainagi Nurmekses da Kuopios.

KIINNOSSUS KARJALAN KIELEH KAZVAA

Kiinnossus karjalan kieleh algoi vähä vähäl ližäydyö. Mie kirjutin karjalan kielel nuores saite moneh aviezah. Mie olin muga innossuksis kai ehotin v. 1978 karjalan kieli pidäis suaha opassanda-aineheksi perusskolah. Erähät rahvahanevustajat kyzyttihgi 1989, midä hallitus meinua ruadua karjalan kielen hyväksi.

Miun kirjuttamat kaksi kniigua piästih lugiettavaksi

Sunduga 1989 da *Tuhkamuki* 1996. *Peša Ruotšin paginat* julgastih 1992. Iänittehis kuuldavaksi Eero Mäkelin *Pajata, pajata, briha!* 1999, Valtimon lauluryhmä Lauluset *Ildazil kellot svoñitah* 2000. Jo aigazembah ezimerkiks' murrekuorospäi *Salmin parahat pajozet* 1982.

Viime vuozin on Hannu Brelo luadinnuh monet cd:t kuuldavaksi pajoloi da paginoi.

1995 perussimmo siit Jovenzuus **Karjalan Kielen Seuran**. Seura on suunuh vauhtie kielen kehitykseh paginanvedäjän, nygözen arhijepiskoppa Levoin toimes. Häi sai kutšun 2002 valdivon budjettaneuvonpidoh sellittämäh karjalan kielen azieloih. Sidä jälgie Jovenzuun ylipesto tutki maisteri Matti Jeskazen toimes, kui äijä löydyy karjalan kielel pagizijua Suomes.

Tutkimuksen mugah pagizijua on enämbi 5000 hengie. Jeskañi kyzzygi, konzabo valdivovalda tunnustaa karjalankielizien oikeuvet Suomes. Norja on virallistannuh kveenin kielen da Ruottši meänkielen.

KARJALA EI ALOVEHELLISEKSI VÄHEMMISTÖKIELEKSI 2009

KKS jatkoi ruaduo kielen edeh monel taval. Lugiettavaksi piäsettih karjalan kielel ezimerkiks' Tove Janssonin muumikniigoi da Lönnrotin Kalevala da kuunneldavaksi monet iänittehet. Jälgimäin avavuttih piättäjien silmät. Tazavallan presidentan johol annettih karjalan kielel ei alovehelliini vähemmistökielen azema 27.11.2009.

Levoin johol karjalan kieli on suamas Suomes lopullizen hyväksynnän Hänel on olluh kyñänikkana jälgimäzin vuozien aigah tozi ruadaja Pertti Lampi da kielen kiändäjänä Martti Penttoni. Kaikkie ruadajie ei sua täs ni mainita.

Karjalan kieli ei suunuh ennen voinua jallanzijua Suomes, hos Raja-Karjalan asukkaht paistih karjalaksi. Se ei onnuako sobinuh ittšenäzen Suomen intressilöih. Nygöi kieldä on allettu suvajia sivissysvaldivon tabah onhai kielel pagizijua Suomes vie 5000 hengie da ellendäjie äijäl enämbi. ■

Oigevuot & vellallizuot

Histourielline piätös –

Suomen Oigevusministerstvu julgai parluamentu-valličuksien 2011 valličusohjavot karjalaksegi

KEVÄTKUUN ALLUS oigevusministerstvan verkosivuloil jullattih valličenduohjavoloi kuvvel kodimuan vähembistö- da kolmeltostu muahmuuttaikielel. Karjalankieline ezittely on livvikse. Tapahtumu on tozi histourielline. Kogo Suomen histourien aigah muan virguniekat nikonzu ei annettu lubua jullata virguniekoin ohjavoloi karjalan kielel, hos kiely yhtellä on paistu nygözengi Suomen alovehel yli 1200 vuotta. Poliitiekkan muutandu rodih tiettävaine Tazavallan Presidentan annetus aktas vuvvennu 2009, kudamal mejän kielen Stuartussu miäriteldih. A aktu rodih sen jälgeh, ku Karjalan Kielen Seuru oli yli seičče vuotta sitkiesti vojuinnuh sen puoles.

Karjalakse valličenduohjavosivut on kiändänyh **Martti Penttonen**. Sivuloin adressu on: www.vaalit.fi Ezisivul oigiel alahan on tekstu: tietoa eduskuntavaaleista eri kielillä. Sih painattuu voibi piästä valličemah karjalankielizen tekstan. ■

Jeuropan Nevvosto kehoittau Suomie järjestämäh kunnollizen karjalan kielen opastuksen

JEUROPAN NEVVOSTON kanzallizien vähembistölöin suojelemizekse luajittu yhtehine ramkusobimus koskou myös Suomen karjalazii. Sobimustu silmäpidäi nevvonandaikomitiettu on 13.4.2011 jullatus raportas ”kehoitannuh Suomen virguniekkoi parandamah omua tugie da talovehellistu kannatustu karjalan kielen opastamieh dai yliopisto-opastukseh niškoj.”

Komitietan nägökannan miäritelly on ylen targei suomenkarjalazile, gu oza virguniekoiis täh suate on vastustannuh Karjalan Kielen Seuran ezityksii, kudamis on vuajittu samua oigevuttu školaopastukseh kui muilgi varaittavas tilas oljoil kodimualazil kielivähembistölöil on olluh jo monien vuozien aigah. ■

ELDIA-projektu ezitti nägökannan karjalan kielen Stuartussah Suomes

Karjalankielizen vähembistön etnine kieli on Suomes kiistämätäh auktonine, paikall roinnuh kieli da kielitijollizel statuksel muga tävvelleh rinnastettavis suomen kieleh; mollembii kielii on paistu nygözen Suomen alovehel ”traditionallizesti” da tarkah yhty hätken. Toizeh maailmansodah sah karjal oli Suomes auktonine, paikall roinnuh kieli da alovehelline vähembistökieli. Alovehen luovutuksen jälgeh kielel rodih auktonine, ei-alovehelline vähembistökieli *Alovehellizii libo vähembistökielii koskijan jeuroppalazen peruskirjan (1998) tarkoittamas mieles.* ■

ELDIA-projektan Karjalan kieli Suomes -tapahtustutkimuksen kordinuator, **professor Anneli Sarhimaa**, Johannes Gutenbergan yliopisto, Mainz – ELDIA (European Language Diversity for All) EU-FP7-projektu

ELDIA on monitijolline tutkimusprojektu da sen tavoittehennu on avuttua, andua uvvelleh arvo da ellendiä uudeh tabah yksilön sego yhteiskunnan monikielizetty. Käytettävän kielitijon da sotsiolingvistiekkan, oigevus-, yhteiskundu- da statistiekkutiedoloin) spetsialistat opitah yhtes eistä mejän kaikkien ellendysty sit, kui paikallizet kieliet, rahvahalliskieliet da ”rahvahienvälizet” välittäkielet (ezim. anglii) toimitah nygy-Jeuropas rinnakkai da keskenäh. Kielelline monimuodozus da elävy monikielizys ollah targei oza Jeuropan kul’tuuruperindö

ELDIA-projektan tutkimusruavon objektannu ollah vähembistökieliet, kudamat kuulutah suomelas-ugrilazeh kielikundah: kainunkieli (kveeni) da pohjassaami Norveegies; meänkieli da ruočinsuomi Ruočis; karjal da viro Suomes; karjal, vepsy da seto Ven’al; vöro da seto Viros; viro Germanies; vengrii Avstries da Sloveenies.

Ainos konzu smietin karjalan kielen tilua, piävyn kahteh kyzymykseh: ”Ongo karjalazil oigevus omah kieleh?” da ”Maltetahgo karjalazet pidiä oman kielen?”

Enzimäine kyzymys koskou sidä, midä on luba vuottua toizispäi, a jälgimäine sidä, mi rippuu meis ičes.

Enzimäzeh kyzymykseh vastavus on selgei: ”Hos oigevuttu polletellahgi, ga oigevus on”, jälgimäzeh en malta vastata.

KIELIOIGEVUKSIEN POHJIMAINEN perustu on taza-arvo - kunnivoijahgo toizeh meidy samanarvozinno libo kävellähgo meis piälči. Oigevus omah kieleh on selgiesti kirjutettu Yhtynnyzien Rahvaskundien ristikanzan oigevuksien jullistukseh. Konkriettizembi nämis oigevuksis kirjutetah halličuksien välizien organizatsieloin, ezim. Europan Nevvoston, sobimuksis, kudamispäi niilöin pidäs valuo eri mualoin zakonoih da toimehehpanendah. Valdivoloin konstitutsiet vojiah uskaldua kielioigevuksii, ga ezimerkikse Suomen konstitutsii ei ole kielii luvettelles lougilline da jättäy karjalan mainiččemattah. Käytändös vie konstitutsiedugi tärjimbät ollah zakonat, ukuazat da hallindollizet käytändöt da se, eletähgo muas zakonoin mugah.

KANZOINVÄLIZET NORMAT da sobimukset, hos net ei suorah vaikute tagi mejän elaijah, ollah sendäh tärjiet, ku valdivot ei ruohtita julginazesti nosta niidy vastah. Valdivoloin johtajat tahtotah ozuttuakseh kunnivoittuloinnu valdivomiehinny, ei kanzoinvälizii normoi halveksijoinnu ”bandiittuvaldivon” johtajinnu. A kui vediä normat zakonoih da käytändöh, se on jo eri dielo, eiga se tapahtu ičekseh ilmai rahvahan aktiivizuttu.

JEUROPAN RAHVAHILE Jeuropan Nevvoston vähembistökielien peruskirju on fundamentu kielioigevuksien prizmindäs. Se sellittäy hyvin kielioigevuksien idejologizen perustan da azettau käytändöllizet normat, midä valdivoloin pidäs tavoitella. Se i todevuttu - protsessan, kudamas kačotah, ruvetahgo valdivos tovengi täydymäh kielioigevusnormat. Karjalazes nägökulmas voi kerras sanuo, ku karjalan kielen tilandeh on ylen loiton sit, mittuine sen peruskirjan mugah pidäs olla.

TAZA-ARVO DA OIGEVUONMUGAZUS ollah idejat, kudamii tavoitella a kuduat ei realimuailmas tävvelleh todevuta. Tuhannen pagizijan kielele ni kui ei voi kirjuttua muga äijji kirjallizuttu migu milliardan pagizijan kielele. Opastus kaikil tazoloil päivykois yliopistossah on yksi JN:n vähembistökielien peruskirjan piätavoittehii.

Karjalazien suuruole rahvahale se on ihan realistine da - pidäy sanuo, se on vältämätöigi kielen elävänni pidämizekse. Muidu peruskirjas mainittuloi oigevuksii kazvatuksen lizäkse ollah oman kielen käyttö suuvos, meedies, kul’tuurozutus, ruavos - mah-ton mugah.

Suomes saamen kieleh da čigankieleh sovelletah siändyö:

ku vai mistahto školas nelli opastujua pakinnou muamankielien opastustu, se pidäy andua. Tämä siändö pidäs levendiä karjalan kiely koskijakse. Hos i tämä kynys ei ylity, sitgi pidäs tarita mituinahtu taba opastuo karjalua. Kumbazehgi muah pidäs perustua hos yksi škola, kudamas kai ainehet opastetah karjalakse. Tämä škola vois andua loitonopastustu, kustahto sidä vai pyvvetäh. Yliopistolois, opastusallas rippumattah, karjalan kieli pidäs vojija ottua ozakse tutkinduo.

MIDÄ MAKSUA OMAN KIELEN pidämine? Äijän, ga yhtellä vähembi migu sen menettämine - kielenke häviev i kul’tuuruperindö, muaperä, kudamal astummo. Kielioigevuot, hos kanzoinvälizet sobimukset niidy tuvetahgi, ei tulla prizimättäh. Oigevuksien toimehehpanendu sežo on iče ruattavu. Ga se on ruaduo ičen hyväkse. Vähembistöeh kuuljale oman kielen da kul’tuurin pidämine maksau enämbi migu enemistöeh kuuljale, kudai vaiku ajelehtiu virran mugan. Vähembistöeh svävimesgi voi automaattizesti pyzyö oman kul’tuurin kandajannu, a vähembistöeh da enemistöeh rajapinnal eläjän pidäy tiediä oma arvo. Ga nygöi karjalazet Ven’al da Suomes olemmo sevoittunuh suurembah erikieliezeh rahvasjoukkoh, kai olemmo rajapinnal da sidä šeikkua ei ole kebjei muuttua. Paiči pienes mitas, perehes. Ku pereh paissou karjalakse, sit lapsigi rubieu pagizemah sil kielel. Se on kielipezängi printsippu.

KIELIPEZÄT, KANDURAHVAHAN KIELEN puilline opastamine da školaopastus kandurahvanan kielel ei olla mielidy myös niilöile, kuduat kannatehah yksikielisty kanzallisvaldivuo. Korgien ven’alazen virguniekkan kirjutukses suammo lugie: ”Monikanzallizes ymbäristös lapsen upottamine muamankieliezeh ymbäristöh pahoi vaigevuttu lapsen sotsialistumistu da murendau myöhembän taza-arvon kazvatukses, ruavon suandan i m.i. Tämä on etnisty segregatsiedu”. Omas piäs kiännän nämmä virkehet selgiekse karjalakse nenga: ”Ei pie opastua lapsele kiely, kudaman käyttöh yhteiskunnas ruavahilegi emmo anna oigevuttu. Olemmo äijän ruadanuh karjalazien vieroittamizekse omas kielel, emmögo tahto ku tämä ruado menis sudre. Ven’a on tämän valdivon kieli.” Ylen äijy on suomelastugi virguniekkua da poliitikkua, kuduat ajatellah yhtenijtyöh.

KYZYMYKSES ”MALTAMMOGO PIDÄ OMAN KIELEN” on mondu vaigiedu šeikkua. Ezimerkikse, midä tarkoittau ”oma”, ičen da kogo rahvaskunnan välil? Erähän kielen miäritelmän mugah samankielizyön miärittelöy keskinäine ellendys. Tämägi ei ole ihan mustuvalgei miäritelmy - minä voin vähäzen ellendiä Tulimuan kandurahvahan paginua, ga en kogonah ellendiä oman vellen paginua. Mih koh-tah vediä raja? Ku rajoitanemmo oman kielen ylen pieneh joukkoh, sit meis ei ole oman kielen puolistajakse.

Emmo lövvä tarbehakse kieliruadajua kehittämäh kiely, emmö kirjuttajua nygyaigazes yhteiskundas tarvittavii kirjo da dokumentoi kirjuttamah, emmögo ni sua sille kielele valdivollistu tunnustustu.

MINUN MIELES OLI HAIREH RUVETA kehittämäh monii karjalan murdehii kirjukielikse. Mih se johtau? Vallanpidäjäspäi kaččojen se on erinomaine hajoita-da-haldivoiečē tilandeh. Anna toratah, ei tarviče oigevuksii da resursua andua. Hajanazus käytändös estäy karjalan kielen yhteiskunnallizen käytön. Pidäsgo karjalazien mielidy kyzyttäjes taza-arvozuon däh kiändiä kai dokumentat kaikile karjalan murdehile

Karjalan kielen eläjänni pidämizeksi pidäs kirjuttua školakirjat karjalakse, a monelgo murdehel. Kebjiemi on olla nimidä luadimattah. Mittuine olis suomelazen kul’tuurin tila, ku školakirjat, kirjallizus, valdivollizet dokumentat i m.i. pidäs kirjuttua kymmenenel suomen murdehel - valdivollistu Stuartussua vikse vouse ei olis, suomi olis vaiku školua käymättömän rahvahan paginkielii. Karjal ei rubie suomah puillizii valdivon tunnustettuloi kielioigevuksii, kuni karjalazet ei lövvetä sobuu kirjukielel. Viizi karjalan kiely ei ole viizi kerdua parembi migu yksi karjalan kieli, se on viizi kerdua huonombi, se eiole uskottavu virallizekse kielekse.

PIEN SUURES ARVOS AHTIAN, BUBRIHAN da heijän dovarišoin ruaduo 30-luvul, konzu hyö kehitteti, toizeh rippumattah, karjalazien yhtehisty kirjukielidy. En tävvelleh ellendä Petroskois Bubrihan kielele kiännetty Molotovan enne talvivoinnua kirjuttettuu paginua sendäh, ku segah on äijäl lad’d’attu ven’an sanua, ga sanastoruavol moizet šeikat vois kohendua. Bubrihan kieli oli tegokieli, kui kirjukielii ainos on, a se oli ihan pättävvy karjalan kieli, kudamale kiännettih kaikkien škola-ainezien kirjat da äijän muudugi kirjua.

Vijenkymmenen vuvven jälgehgi voinnus jatkuu kielen kehitysty sil pohjal. Yhtenijtyöh, Ahtian kieligi pädis karjalan kielen pohjakse. Ei murdehien hyväksi ruattu ruadogi ole sudre. On hyvä ku kai net murdehellizet tekstat on kirjutettu da kaikkie sidä kieliruaduo voi käyttöh hyväkse yhtehisty kirjukielidy luadijes, konzu sih rubiemmo. A ruveta pidäy ku tahtonemmo oman kielen pidiä. Yhtehizen kirjukielien rinnal säilyttäs murdehetgi, a eri suundih vedäjen meile ei jii ni kirjukielidy ni murdehii.

KU MINUL KYZYTÄNNEH SÄILYGO karjalan kieli, en rubie vastuamah ”muga muga” libo ”ei ei”. Kielen säilymine enne kaikkiedah rippuu meis, karjalazis. Ku tahtonemmo pidiä kielen, suammo tugie kanzoinvälizis normois da niilöin vuoh valdivoloisgi päi. Ga meidän ičen pidäy sidä tahtuo da ičengi pidäy sen edeh ruadua. Ku sih ruadoh emmö ottavunne, sit ei ni pie itketellä oman kielen da kul’tuurin häviendiä.

Olguammo sit karjalazii!

❖ Pertti Lampi ❖

Adolf Ivar Arwidsson oli 1800-vuozisuan allus elänyh suomalaine nationalistu, kudamua mustetah sanondas ” Ruoččiloj emmo enämbiä ole, venälazikse emmo tahto tulla, olguammo sit suomalazii” Sen aijan tav mugah häi lugi suomelazikse karjalazetgi, hos muijal Jeuropas karjalazii oli pietty jo sadoi vuozii erillizenny kanzannu da karjalan kielderillizenny kielenny. Arwidssonan sanonu sobiu yhtelläh hyvin karjalaziengi käyttöh, ku sidä vähäzel muutetah. Uvvistettu tunnusvirkeh kuuluu: **Meis ei ole tulluh ruoččiloj, venälazii eigo suomalazii, hos sidä on opittu jo vuozisadoin aigua – olguammo sit karjalazii!**

SUOMELASTUTTAJIEN, venälastuttajien da ozittain vie ruoččiloingi ruadamine jatkuu yhtelläh kogo aijan. Hyö suadih 1970-luvul Amerikaspäi oivalline uuzi hengentoravehkeh, muga sanottu juuret-ajattelu, kudai hedi todevutettih omah käyttöh. Sen mugah vähembistölöih kuulujat ei tovelleh olla nimidä vähemmistyö – heil on

vaiku juuret, kudamat liitytäh terväh histourieh siirdyjien joukkoh. Tämän ajattelendan mugah nimidä vähembistölöi ei ole eigo ni tarvita. Tädydy, gu kaikin ollah venälazii, ruoččiloj libo suomalazii. Tämä silmymiäräine da tovenvastaine sellitys Haleyn romanuan alguperäzis ajatuksis on viegi käytös monis Suomen karjalazis järjestöis.

MONILE toinah ei ni tule mieleh, ku ielmainitut ajattelut ollah vastah monii kanzoinväliizii sobimuksii da enimistömuualoin zakonoinluajindua. Kanzallizil vähembistölöil on kiistatoi oigevus kehittä omua kul’tuurua da kielder, eigo heidy sua pakoittua kielderämäh eigo hävittämäh omua iččie. Suomes tämä tunnus-tettih jälgikerral 2009, konzu Tazavallan prezidentu andoi aktan karjalan kielen stuatus-sah nähte.

KARJALAZILE oman identiteetan määrittelemine ozutahas toiči ylen ongelmallizekse enimyöllen ”juuret-ideologien” perii. Täh problemah on

olemas yksi hyvä sellitys. Professor Heikki Kirkizen määritelmy pädy ainos: **Karjalazii ollah net, kudamat tundietah iččiedäh karjalazikse.** Karjalazus ei ripu roindupaikas. Se rippuu sit, tunnustaugo ristikanzu oman ičen identiteetan karjalazekse. Samah aigah voibi olla identiteetan sanommo, helsinkiläine libo piiteriläine. Kaikin myö olemmo lizäkse mintah muan kanzalazii. Sikse on luonnollistu tundie yhtehkuulundua oman kodimuanke. Eri identiteetin välil ei ole risturiidua.

SENTÄH rohkekuammo jälgimäi olla karjalazii. Se on perusmahto meijän kul’tuuruan da kielen säilyttämizekse, elävättämizekse da kehittämizekse..

ODVA en unohtannuh. Uvvenbien tutkimustuloksien mugah rahvaskunnan juuret ollah muiten Suvi-Afrikas!

Juuril-konserttu karjalan kielel Helsingis 20.5. 2011 19.00 čuasun aigah Arabia-salis, Arabiankatu 2, tiijustelut: Kristiina Olanto tel. 041 504 7256

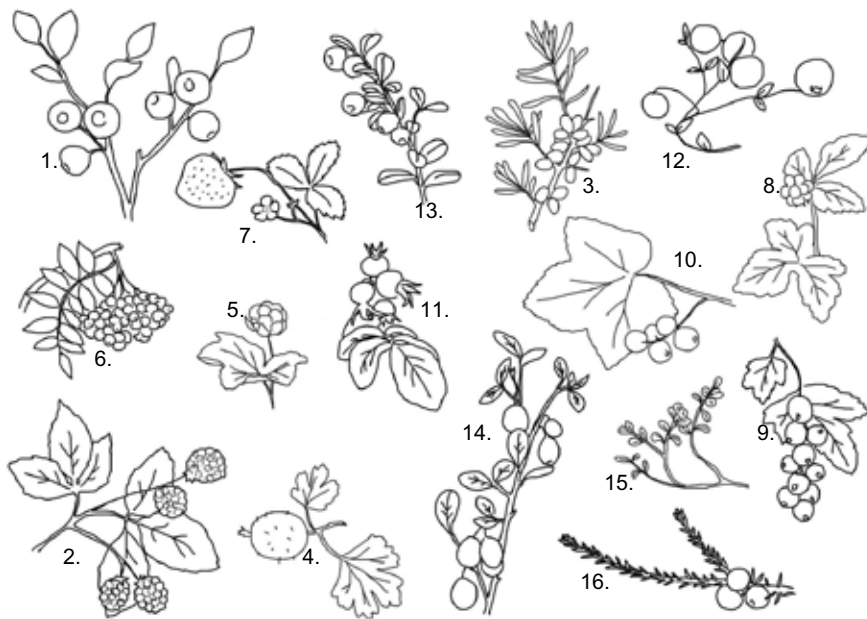
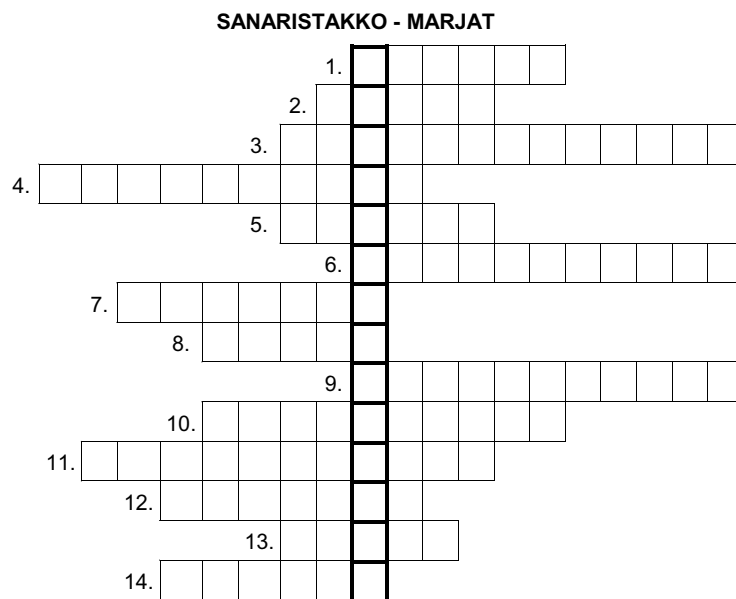
RAHVAHAN SANA da muidu žurnualoi – VIESTILÖI MENNYÖL VUOZISUAL

JÄLGIMÄZEN suan vuvven aigah Suomes puaksuh on opittu piästä ilmah karjalankielizii lehtii. Salmin Mančinsuares vuozinnu 1913 –14 jullattih **KARJALAN VIESTIT** -nimine žurnualu. Karjalan Sivistysseuran **KARJALAISTEN SANOMAT** -lehtes käytettih kui vienan mugai livvin murdehii vuvven 1917 kevätkuus keviässäh 1918. Sen jälgeh lehti rubei puolistamah Päivännouzu-Karjalan Suomeh yhtistämisty da suomen kielen aziedu. Vuvvennu 1920 Sordavalas ruvettih julguamah Anuksen pagolazih näh suunnattuu lehtie ”**VAPAA KARJALA**”, kuduas käytettih sežo livvin murrehtu. Täs Karjalan Kansalaisliiton lehtes E.V. Ahtian hyvyös rodih karjalan kielen paras puolistai. Suojärvel 1934 perustettu Karjalan Kansalaisseura rubei puolistamah karjalan kirjakielen luadimistu. Nellän vuvven mendyy perustettih vie Karjalaisuuden ystävien liitto. Nämä järjestöt jullattih nä-

mii lehtii: **RAHVAHAN SANA** 1935, **KARJALAISUUDEN YSTÄVÄ** 1938-1939 da **KARJALAN VAPAAUS** 1934 – 1936. Niilöin julgavoloin kirjutukset oldih enimyölleh livvin da vienan murdehil. Päivännouzu-Karjalan suomalasvallan vuozinnu 1941 - 1944 Karjalan Sivistysseuran lehti **VIENA-AUNUS** avattih tuaste karjalankielizih tekstoih niškoi. Lehti toimi propagandulehtenny, da sit piäzi ilmah äij karjalankielisty kirjutustu vallatun alovehen karjalazile.

VOINIEN JÄLGEH karjalankielizii tekstoi silloi toiči suadih lugie suomenkielizis karjalaislehtis enne kaikkie ”murrepaginoinnu” ezim. **NUORI KARJALA**-lehtes. Vaste 1970 – 1980 karjalua allettih käyttii endisty enämbi. **OMA SUOJÄRVI** -lehti ozutti suundua. Karjalankielisty žurnualua suadih yhtelläh vuotua aiven täh vuodeh sah.

PERTTI LAMPI

Vie juottui mieleh kaksi marjua.
15. _____
16. _____

Opittele nämii: buolu, garbalo, juomoi, karvumarju, kukoinmarju, mandžoi, must’oi, mustučihoi, or’hoi, pihlaimarju, počinbuolu, ruskeičihoi, šl’uobi, tartukkimarju, vagoi, varoinmarju

Marjuristakon luadijat: Maria Kähäri da Kerttu Rajala